

دیدگاه اعضای هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی تهران نسبت به جنبش دسترسی آزاد به مقالات علمی*

محمدیهوا عبدخدا^۱، محمدرضا علی بیگ^۲، آغافاطمه حسینی^۳، سامان راوند^۴، مسعود محمدی^۵

مقاله پژوهشی

چکیده

مقدمه: دسترسی آزاد، مدل جدیدی از نشر علمی است که خوانندگان یا موسسات آنان برای دسترسی، بارگذاری و تکثیر و توزیع مقاله‌ها و یافته‌های تحقیقات خود هزینه‌ای پرداخت نمی‌کنند. هدف این پژوهش تعیین دیدگاه اعضای هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی تهران نسبت به جنبش دسترسی آزاد به مقالات علمی می‌باشد.

روش بررسی: مطالعه پیمایشی توصیفی و نوع پژوهش کاربردی بوده است. اعضای هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی تهران جامعه پژوهش را تشکیل دادند (۱۲۰۰ نفر) که ۱۶۳ نفر از آن‌ها با روش نمونه‌گیری چند مرحله‌ای انتخاب شدند. ابزار پژوهش پرسشنامه محقق ساخته بود که روایی و پایایی آن سنجیده شد ($\alpha=0.9$). داده‌ها پس از گردآوری و تحلیل به وسیله روش‌های آماری توصیفی و نرم افزار SPSS (ویرایش ۱۶) تحلیل شد.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد بیش از ۵۰ درصد اعضای هیات علمی معتقدند دسترسی آزاد به مقالات علمی باعث افزایش خوانندگان، افزایش استاد به مقالات علمی و بهبود کمی و کیفی آن‌ها می‌شوند. سایر یافته‌ها نشان داد اکثریت (بیش از ۸۰ درصد) اعضای هیات علمی معتقدند انتشار مقالات به صورت دسترسی آزاد تأثیری منفی بر اعتبار علمی اثر و رتبه علمی آن‌ها ندارد.

نتیجه‌گیری: اعضای هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی تهران نسبت به جنبش دسترسی آزاد به مقالات علمی دیدگاه مثبت‌اندازند. بنابراین می‌توان گفت دسترسی آزاد به مقالات علمی به عنوان یکی از راهبردهای الحاق جامعه نیازمند اطلاعاتی به مجراهای ارتباطات علمی، از سوی اعضای هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی تهران با اقبال روبه‌رو خواهد بود.

واژه‌های کلیدی: نگرش؛ دسترسی آزاد به اطلاعات؛ مقالات مجلات؛ هیات علمی؛ دانشگاه‌ها.

پذیرش مقاله: ۹۲/۱۱/۳

اصلاح نهایی: ۹۲/۱۱/۱

دریافت مقاله: ۹۲/۴/۳۰

ارجاع: عبدخدا محمدیهوا، علی بیگ محمدرضا، حسینی آغافاطمه، راوند سامان، محمدی مسعود. دیدگاه اعضای هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی تهران نسبت به جنبش دسترسی آزاد به مقالات علمی. مدیریت اطلاعات سلامت ۱۳۹۳؛ ۱۱(۷): ۹۳۷-۹۴۴.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

*- این مقاله حاصل مطالعه تحقیقاتی شماره ۱۳۰/۵۹۵ می‌باشد که با حمایت دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تهران اجرا شده است.

۱- دانشجوی دکتری تخصصی، مدیریت اطلاعات سلامت، مرکز تحقیقات علوم مدیریت و اقتصاد سلامت، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران (نویسنده مسؤول)

Email: hiwaabdekhoda@gmail.com

۲- مربی، کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی، گروه کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی، دانشکده مدیریت و اطلاع رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران

۳- مربی، آمار زیستی، گروه آمار زیستی، دانشکده مدیریت و اطلاع رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران

۴- کارشناس ارشد، علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۵- مربی، کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی گلستان، گرگان، ایران

مقدمه

پژوهشگران تحقیقات خود را به قصد تولید دانش انجام می‌دهند. بنابراین دیگر دانشمندان و محققان برای رصد دانش جدید باید به نتایج تحقیقات پیشین و پژوهش‌های موجود دسترسی داشته باشند و از آن استفاده کنند. به بیان دیگر ارتباطات علمی و فرایند آن مسئله بسیار مهمی در بقای چرخه تولید علم و به تبع آن تولید دانش است (۱). ارتباطات علمی در جهان علم دچار دو مانع اساسی است: بحران اجازه و بحران قیمت. بحران اجازه بدین معنی است که علی‌رغم هزینه پرداخت شده موانع قانونی و فنی، استفاده‌کنندگان را در بهره‌گیری از تولیدات عملی و نتایج و یافته‌های تحقیق محدود می‌کنند. و بحران قیمت دال بر افزایش قیمت منابع و پایگاه‌های اطلاعاتی حاوی مقالات و تولیدات علمی از یک سو و بودجه رو به کاهش کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی برای تامین این منابع از سوی دیگر است (۲).

بنابراین به نظر می‌رسد در یک دهه پیش‌رو بدون حرکت به سوی پارادایم‌های جدید دسترسی به اطلاعات علمی، پژوهشگران برای تامین اطلاعات مورد نیاز خود با مشکلات عدیده‌ای مواجه خواهند بود. پارادایم دسترسی آزاد، مدل جدیدی از نشر علمی است که خوانندگان یا موسسات آنان برای دسترسی، بارگذاری و تکثیر و توزیع مقاله‌ها و یافته‌های تحقیقات خود هزینه‌ای پرداخت نمی‌کنند (۳). به بیان دیگر تلاشی است که به کمک آن بتوان بر دو بحران اجازه و قیمت در دسترسی به منابع علمی فائق آمد. Suber در مقاله خود دو بحران قیمت و اجازه را مورد بررسی قرار داده و معتقد است که این دو بحران از طریق دسترسی آزاد به اطلاعات حل خواهد شد (۴).

جنبش دسترسی آزاد به اطلاعات، قبل از پرداختن به موانعی که بر سر راهش وجود دارد، نیازمند تبلیغات فرهنگی و نهادینه شدن در بطن عناصر ارتباطات علمی و از جمله مهمترین این عناصر تولیدکنندگان اطلاعات است. تعدادی از نویسندگان و خوانندگان مقالات علمی با امکان دسترسی آزاد

فکر می‌کنند صرف اینکه مقاله به شیوه دسترسی آزاد در دسترس است، از اعتبار علمی پایین‌تری نسبت به سایر آثار علمی برخوردار است و یا گمان می‌کنند مقالات مجلات با امکان دسترسی آزاد فرایند داوری ضعیفی دارند و یا خوانندگان کمتری دارند (۵). این در حالی است که مطالعات و بررسی‌ها نشان داده‌اند جنبش دسترسی آزاد به اطلاعات علمی نه تنها تاثیر منفی بر ارتباط علمی اثر ندارد و خوانندگان آن را کم نمی‌کند بلکه باعث افزایش استناد به آثار علمی محققان نیز خواهد شد (۶).

اعضای هیات علمی به عنوان عنصر بارز تولید اطلاعات علمی مطرح هستند و بررسی دیدگاه آن‌ها نسبت به جنبش دسترسی آزاد به مقالات علمی از اهمیت خاصی برخوردار است. اعضای هیات علمی هستند که بایستی تصمیم بگیرند یافته‌های تحقیقاتی علمی آن‌ها در قالب مقالات علمی به چه شیوه‌ای در اختیار مخاطبین قرار بگیرند و قطعاً بایستی در خصوص شیوه‌های دسترسی و بهره‌مندی از مقالات علمی که توسط آن‌ها تولید می‌شود، صاحب اختیار باشند. از سوی دیگر دیدگاه آنان نسبت به نحوه دسترسی مخاطبان نسبت به مقالات و تحقیقاتی که انجام می‌دهند می‌تواند تبیین‌کننده بخشی از نقشه راه ارتباطات علمی باشد.

این پژوهش با هدف تعیین دیدگاه اعضای هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی تهران نسبت به دسترسی آزاد به مقالات علمی انجام شده بود. این مطالعه ضمن تبیین دیدگاه اعضای هیات علمی نسبت به در دسترس قرار دادن مقالات علمی به شیوه دسترسی آزاد، راهبردهای الحاق جامعه نیازمند اطلاعاتی را به مجراهای ارتباط علمی پیشنهاد کرده است.

روش بررسی

مطالعه پیمایشی توصیفی و نوع پژوهش کاربردی بوده است. اعضای هیات علمی دانشکده‌ها و مراکز تحقیقاتی دانشگاه علوم پزشکی تهران جامعه این پژوهش را تشکیل دادند که بر اساس گزارش‌های معاونت توسعه و نیروی انسانی در حدود ۱۲۰۰ نفر تخمین زده شدند. در این مطالعه اعضای

لحاظ توزیع جنسیتی برابر هستند هر چند تعداد مردان شرکت کننده بیش از زنان شرکت کننده در این پژوهش بوده‌اند. میانگین سنی جامعه شرکت کننده ۴۵ سال است. بیشترین افراد شرکت کننده در این مطالعه در فاصله سنی ۴۵-۵۴ سال قرار گرفته‌اند و تنها ۲/۷ درصد (۴ نفر) از افراد شرکت کننده بیش از ۶۵ سال سن دارند. سایر یافته‌ها نشان داد بیش از ۸۰ درصد (۱۳۱ نفر) جامعه مورد مطالعه دارای مدرک تحصیلی دکتری هستند.

یافته‌های جدول در بخش مرتبه علمی واحدهای مورد پژوهش حاکی از آن است که بیشترین افراد پاسخ‌گو به سؤالات پرسش‌نامه دارای درجه استادیاری هستند و کمترین تعداد درجه استادی دارند. ۱۱ نفر به سوال فوق پاسخ ندادند. افراد شرکت کننده در این مطالعه دارای میانگین ۱۶ سال سابقه تدریس هستند. بالاترین سابقه تدریس ۴۰ سال و کمتری سابقه یک سال است. جدول ۱ توزیع فراوانی واحدهای مورد پژوهش نسبت به دسترسی آزاد به مقالات علمی را نشان می‌دهد. یافته‌های این جدول نشان می‌دهد بیش از ۵۰ درصد (کاملاً موافقم و موافقم) از واحدهای مورد پژوهش (آزمودنی‌ها) معتقدند دسترسی رایگان به مقالات علمی باعث افزایش خوانندگان آن‌ها می‌شود. بیش از ۸۰ درصد (کاملاً موافقم و موافقم) آن‌ها معتقدند دسترسی رایگان به مقالات علمی استناد به مقاله‌ها را زیاد می‌کند. سایر یافته‌ها نشان می‌دهد در حدود ۴۵ درصد از پاسخگویان در خصوص اینکه «دسترسی رایگان به مقالات علمی منجر به انتشار مقالات علمی بیشتری می‌شود»، نگرش مثبتی دارند. تنها کمتر از ۲۰ درصد شرکت کنندگان معتقدند که دسترسی رایگان به مقالات علمی در بهبود و ارتقای کیفیت سایر مقالات تاثیر ندارد. در ادامه جدول ۲ دیدگاه واحدهای مورد پژوهش نسبت به دسترسی رایگان به مقالات علمی که توسط اعضای هیات علمی تولید می‌شود را، نشان می‌دهد.

هیات علمی بیمارستان‌ها به علت عدم دسترسی آسان به آن‌ها از مطالعه حذف شدند.

روش نمونه‌گیری چند مرحله‌ای بود به این صورت که اعضای هیات علمی دانشکده‌ها و مراکز تحقیقاتی دانشگاه علوم پزشکی تهران طی چند مرحله و به طور تصادفی و دسترسی آسان، تعدادی از آن‌ها جهت تکمیل پرسش‌نامه و پاسخگویی به سؤالات آن انتخاب شدند. تعیین حجم نمونه و تعداد آن از فرمول تعیین حجم نمونه در جامعه محدود با احتساب ضریب ۱/۲ به عنوان اثر طرح بدست آمد که در نهایت ۱۶۳ نفر از اعضای هیات علمی به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند.

ابزار جمع‌آوری داده‌ها، پرسش‌نامه در برگزیده سؤالات بسته و باز بود. علی‌رغم سنجش روایی پرسش‌نامه در مطالعات قبلی (۵) روایی پرسش‌نامه در مطالعه فعلی مجدداً به تایید اعضای هیات علمی رسید. پایایی پرسشنامه نیز به کمک روش الفای کرونباخ سنجیده شد و به تایید رسید ($\alpha=0/9$). برای تبدیل مقادیر کیفی موجود در پرسشنامه به مقادیر کمی، از طیف لیکرت استفاده شد. به اینصورت که به گزاره‌های بسیار زیاد، زیاد، کم، بسیار کم و آشنایی ندارم به ترتیب ارزش‌های ۵-۴-۳-۲-۱ اختصاص داده شد. در بخش دیگری از سؤالات پرسش‌نامه برای تبدیل مقادیر کیفی به مقادیر کمی به ترتیب به گزاره‌های کاملاً موافقم، موافقم، نظری ندارم، مخالفم و کاملاً مخالفم به ترتیب ارزش‌های ۵-۴-۳-۲-۱ اختصاص داده شد. داده‌ها پس از گردآوری و ورود به نرم افزار آماری SPSS در هر مرحله، توسط روش‌های آماری توصیفی در جهت پاسخگویی به سؤالات پژوهش مورد استفاده قرار گرفتند.

یافته‌ها

یافته‌های این پژوهش در بخش اطلاعات جمعیت‌شناختی نشان داد که تقریباً تعداد افراد شرکت کننده در این مطالعه از

جدول ۱: توزیع فراوانی واحدهای مورد پژوهش نسبت به دسترسی آزاد (رایگان) به مقالات علمی

جمع		کاملاً مخالفم		مخالفم		نظری ندارم		موافقم		کاملاً موافقم		فراوانی
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	دسترسی رایگان به مقالات علمی...
۱۰۰	۱۶۳	۰	۰	۴/۲	۷	۷/۹	۱۳	۳۴/۹	۵۷	۵۲/۷	۸۶	باعث افزایش خوانندگان می شود
۹۹/۴	۱۶۲	۰	۰	۴/۳	۷	۹/۸	۱۶	۳۵/۱	۵۷	۵۰/۶	۸۲	استناد به مقاله را زیاد می کند
۹۹/۴	۱۶۲	۰/۶	۱	۸/۶	۱۴	۱۱/۷	۱۹	۳۰/۲۴	۴۹	۴۱/۳	۶۷	منجر به انتشار مقالات علمی بیشتر می شود
۹۸/۲	۱۶۰	۰/۶	۱	۱۷/۵	۲۸	۲۶/۸	۴۳	۲۳/۱	۳۷	۳۱/۳	۵۱	در بهبود و ارتقای کیفیت سایر مقالات تاثیر دارد

جدول ۳ توزیع فراوانی دیدگاه اعضای هیات علمی را نسبت به انتشار مقاله عملی بصورت دسترسی آزاد نشان می دهد. یافته‌ها نشان می‌دهد بیش از ۶۰ درصد از واحدهای مورد مطالعه در این خصوص که «انتشار مقاله به صورت دسترسی آزاد اعتبار علمی اثر من را پایین می‌آورد»، نگرش منفی دارند. تنها ده درصد از پاسخ‌گویان معتقدند «انتشار مقاله به صورت دسترسی آزاد بر رتبه علمی آن‌ها تاثیر نامطلوبی دارد». بیش از ۵۰ درصد از آن‌ها به ترتیب با گزاره‌های «انتشار مقاله به صورت دسترسی آزاد خوانندگان کمتری دارد» و «انتشار مقاله به صورت دسترسی آزاد دارای داوری ضعیفی است»، مخالفند.

یافته‌ها نشان می‌دهد بیش از ۷۰ درصد جامعه مورد پژوهش موافقتند که متن کامل مقالات علمی آن‌ها «بدون محدودیت» قابل خواندن باشد. کمتر از هفت درصد آن‌ها می‌خواهند که متن کامل مقالات علمی آن‌ها «قابل خواندن نباشد». بیش از ۶۰ درصد از پاسخ‌گویان در این خصوص که «متن کامل مقاله علمی آن‌ها بدون محدودیت قابل چاپ باشد»، نگرش مثبت دارند. بیش از ۴۰ درصد از آن‌ها معتقدند که نیایستی متن کامل مقاله «بدون محدودیت توسط هر شخصی و با هر هدفی استفاده شود». تنها کمتر از سه درصد افراد پاسخگو، استفاده از متن کامل مقاله علمی خود را محدود به سازمان یا ناحیه جغرافیایی خاص می‌دانند.

جدول ۲: توزیع فراوانی نگرش واحدهای مورد پژوهش نسبت به دسترسی آزاد (رایگان) به تولیدات علمی خود

جمع		کاملاً مخالفم		مخالفم		نظری ندارم		موافقم		کاملاً موافقم		متن کامل مقاله ...
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۹۶/۳	۱۵۷	۰/۶	۱	۶/۷	۱۱	۱۱	۱۸	۳۰/۱	۴۹	۴۷/۹	۷۸	بدون محدودیت قابل خواندن باشد
۸۷/۱	۱۴۲	۱۱	۱۸	۲۶/۴	۴۳	۱۷/۸	۲۹	۲۲/۱	۳۶	۹/۸	۱۶	همراه با محدودیت قابل خواندن باشد
۸۴/۷	۱۳۸	۴۱/۱	۶۷	۲۷	۴۴	۹/۸	۱۶	۴/۳	۷	۲/۵	۴	قابل خواندن نباشد
۸۸/۳	۱۴۴	۲/۵	۴	۱۳/۵	۲۲	۱۰/۴	۱۷	۳۰/۷	۵۰	۳۰/۷	۵۰	بدون محدودیت قابل چاپ باشد
۸۷/۱	۱۴۲	۵/۵	۹	۲۲/۷	۳۷	۱۹	۳۱	۲۶/۴	۴۳	۱۳/۵	۲۲	همراه با محدودیت و شرایط قابل چاپ باشد
۷۹/۸	۱۳۰	۳۵	۵۷	۳۰/۷	۵۰	۹/۲	۱۵	۴/۳	۷	۰/۶	۱	به هیچ وجه قابل چاپ نباشد
۱۰۰	۱۶۳	۶/۷	۱۱	۳۵	۵۷	۲۱/۵	۳۵	۱۷/۵	۲۹	۱۹	۳۱	بدون محدودیت توسط هر شخصی و با هر هدفی استفاده شود
۹۸/۸	۱۶۱	۶/۱	۱۰	۲۲/۷	۳۷	۲۱/۵	۳۵	۳۵	۵۷	۱۳/۵	۲۲	تنها برای اهداف آموزشی و پژوهشی قابل استفاده باشد
۹۸/۲	۱۶۰	۳۱/۹	۵۲	۴۶	۷۵	۱۶/۶	۲۷	۲/۵	۴	۰/۶	۱	استفاده آن محدود به سازمان یا ناحیه خاص جغرافیایی باشد

جدول ۳. توزیع فراوانی نگرش محققان نسبت به انتشار مقاله علمی بصورت دسترسی آزاد بر وضعیت تولیدات علمی آنان

فراوانی انتشار مقاله به صورت دسترسی آزاد...	کاملاً موافقم		موافقم		نظری ندارم		مخالقم		کاملاً مخالفم		جمع	
	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد
اعتبار علمی اثر من را پایین می‌آورد	۱/۸	۳	۹/۲	۱۵	۱۳/۵	۲۲	۵۷/۱	۹۳	۱۶/۶	۲۷	۹۸/۲	۱۶۰
بر مرتبه علمی من تاثیر نامطلوبی دارد	۱/۲	۲	۹/۲	۱۵	۱۵/۳	۲۵	۵۹/۵	۹۷	۱۲/۹	۲۱	۹۸/۲	۱۶۰
خوانندگان کمتری دارد	۰/۶	۱	۱۰/۴	۱۷	۱۲/۹	۲۱	۵۵/۲	۹۰	۱۹	۳۱	۹۸/۲	۱۶۰
دارای دوری ضعیفی است	۰/۶	۱	۱۵/۳	۲۵	۲۴/۵	۴۰	۴۲/۹	۷۰	۱۴/۷	۲۴	۹۸/۲	۱۶۰

پنجم شرکت‌کنندگان معتقدند که دسترسی رایگان به مقالات علمی در بهبود و ارتقای کیفیت سایر مقالات تاثیر ندارد (جدول ۲). بر اساس مطالعه حاضر و سایر مطالعات انجام شده در این حوزه از جمله مطالعات Ouya، نوروزی و قانع می‌توان گفت که انتشار مجلات در قالب دسترسی آزاد علی‌رغم اینکه باعث افزایش خوانندگان آن‌ها خواهد شد میزان استناد به مقالات مجلات را به طرز چشم‌گیری تحت تاثیر قرار خواهد داد (۵-۷).

ستوده، چنگیز و همکارش در پژوهشی با عنوان «رویکرد دانشمندان ایرانی به انتشار در مجلات آزاد معتبر و ارجاع به آن‌ها» به بررسی این موضوع پرداخته‌اند. یافته‌های آنها نشان داد که به طور کلی رویکرد دانشمندان ایرانی به مجلات آزاد رو به افزایش برآورد می‌شود (۸).

یافته‌های پژوهش حاضر در خصوص دیدگاه واحدهای مورد پژوهش نسبت به دسترسی رایگان به مقالات علمی که توسط آن‌ها تولید می‌شود، نشان داد اکثریت جامعه مورد پژوهش موافقند متن کامل مقالات علمی آن‌ها «بدون محدودیت» قابل خواندن باشد. بیش از ۶۰ درصد از پاسخ‌گویان در این خصوص که «متن کامل مقاله علمی آن‌ها بدون محدودیت قابل چاپ باشد»، نگرش مثبت دارند و بیش از ۴۰ درصد از آن‌ها معتقدند که نیایستی متن کامل مقاله «بدون محدودیت» توسط هر شخصی و با هر هدفی استفاده شود. تنها کمتر از سه درصد افراد پاسخگو استفاده از متن کامل مقاله علمی خود را محدود به سازمان یا ناحیه جغرافیایی خاص می‌دانند (جدول ۳). یافته‌های مطالعه قانع نیز نشان داد که نزدیک به ۵۰ درصد از اعضای هیات علمی دانشگاه شیراز با این مساله که متن کامل مقالات علمی آن‌ها بدون محدودیت قابل خواندن

بحث

اعضای هیات علمی و محققان به عنوان صاحبان تفکر و اندیشه موجود در مقالات و تحقیقات علمی بایستی تصمیم بگیرند که یافته‌های تحقیقاتی آنان به چه شکل و شیوه‌ای، به چه منظوری، و در اختیار چه سازمان یا افرادی جهت بهره‌برداری قرار گیرند. در صورتیکه دیدگاه اعضای هیات علمی نسبت به کلیات پارادایم دسترسی آزاد مثبت باشد و از این جریان استقبال کنند، می‌توان با راه‌اندازی واسپارگاه دیجیتالی با امکان دسترسی آزاد یا مجلات دسترسی آزاد، به مقابله با دو بحران حاضر ارتباطات علمی، یعنی بحران اجازه و بحران قیمت پرداخت.

یافته‌های این مطالعه نشان داد بیش از ۵۰ درصد از اعضای هیات علمی معتقدند دسترسی آزاد (رایگان) به مقالات علمی باعث افزایش خوانندگان می‌شود. بیش از ۸۰ درصد آن‌ها معتقدند دسترسی آزاد (رایگان) به مقالات علمی استناد به مقاله را زیاد می‌کند (جدول ۲). Ouya و همکارانش که در مطالعه خود به بررسی نگرش اعضای هیات تحریریه مجلات آفریقایی نسبت به پارادایم دسترسی آزاد به اطلاعات علمی پرداخته بودند به این نتیجه رسیدند اعضای هیات تحریریه مجلات معتقدند که در مجلات با دسترسی رایگان فرصت استناد به مقاله افزایش می‌یابد (۷). نوروزی این مساله را که مجلات با دسترسی رایگان شانس بیشتری برای مورد استناد واقع شدن دارند، یکی از نکات مثبت جنبش دسترسی آزاد به اطلاعات بر می‌شمارد (۶). سایر یافته‌های مطالعه حاضر نشان داد در حدود ۴۵ درصد از پاسخ‌گویان در خصوص اینکه «دسترسی رایگان به مقالات علمی منجر به انتشار مقالات علمی بیشتری می‌شود»، نگرش مثبتی دارند. تنها کمتر از یک

یافته‌های این مطالعه نشان داد اعضای هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی تهران نسبت به جنبش دسترسی آزاد به یافته‌های پژوهشی و مقالات علمی که توسط آن‌ها تولید می‌شوند، دیدگاه مثبتی دارند. اعضای هیات علمی معتقدند دسترسی آزاد به مقالات علمی باعث افزایش خوانندگان آن‌ها می‌شود، استناد به آثار علمی را افزایش می‌دهد و به بهبود کمیت و کیفیت تولیدات علمی منجر می‌شود. با وجود تصور عمومی در خصوص اینکه مقالات با دسترسی آزاد داوری نمی‌شوند یا دارای داوری و ویراستاری ضعیفی هستند و ممکن است این مساله شانس مورد استناد واقع شدن را کاهش دهد و بر رتبه علمی محققین تاثیر منفی داشته باشد؛ اعضای هیات علمی معتقدند مقالات علمی با دسترسی آزاد دارای داوری و ویراستاری ضعیفی نیستند و چاپ مقالات علمی با دسترسی آزاد اعتبار علمی اثر را پائین نمی‌آورد و تاثیر منفی بر رتبه علمی آن‌ها ندارد. بنابراین به نظر می‌رسد جنبش دسترسی آزاد به مقالات علمی به عنوان یک از راهبردهای اصولی الحاق جامعه نیازمند اطلاعاتی به مجرهای ارتباط علمی از سوی اعضای هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی تهران با اقبال عمومی روبه‌رو است. پیشنهاد می‌شود تولیدات علمی اعضای هیات علمی در قالب مقاله مجله، مقاله کنفرانس، کتاب و گزارش‌های علمی، در آرشیو الکترونیکی دانشگاه یا واسپارگاه دیجیتال دانشگاه به صورت دسترسی آزاد نگهداری و در اختیار جامعه نیازمند اطلاعاتی قرار گیرند. از سوی دیگر، انتشار مجلات با امکان دسترسی آزاد نیز می‌تواند اقدامی جهت نیل به اهداف پارادایم دسترسی آزاد به یافته‌های علمی و تحقیقاتی باشد.

تشکر و قدردانی

این مقاله حاصل مطالعه تحقیقاتی با عنوان بررسی موانع دسترسی آزاد به اطلاعات علمی از دیدگاه اعضای هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی تهران در سال ۱۳۹۰ خورشیدی می‌باشد که با حمایت دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تهران اجرا شده است.

باشد، موافق هستند (۵). نتایج مطالعه Sánchez-Tarragó Carlos Fernández-Molina نشان داد محققان حوزه سلامت کوبا در این خصوص که نسخه‌ای از مقالات علمی آن‌ها در آرشیوهای با امکان دسترسی آزاد نمایه شود، دیدگاه مثبتی دارند (۹). Claire Creaser که در مطالعه خود به بررسی نگرش و میزان آشنایی نویسندگان مقالات با جنبش دسترسی آزاد به اطلاعات علمی پرداخته بود به این نتیجه رسید جامعه مورد پژوهش نسبت به جنبش دسترسی آزاد به اطلاعات علمی از جمله انتشار مقالات علمی به صورت دسترسی آزاد، نگرش مثبتی داشتند و از آن استقبال می‌کنند (۱۰). Brown و Swan نیز به نتیجه‌ای شبیه مطالعه حاضر و سایر مطالعات انجام شده رسیدند (۱۱).

یافته‌های جدول ۴ در خصوص نگرش اعضای هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی تهران نسبت به انتشار مقاله علمی به صورت دسترسی آزاد، نشان داد تنها ده درصد از پاسخ‌گویان معتقدند «انتشار مقاله به صورت دسترسی آزاد بر رتبه علمی آن‌ها تاثیر نامطلوبی دارد». بیش از ۵۰ درصد از آن‌ها به ترتیب با گزاره‌های «انتشار مقاله به صورت دسترسی آزاد خوانندگان کمتری دارد» و «انتشار مقاله به صورت دسترسی آزاد دارای داوری ضعیفی است»، مخالفند. اما از مطالعه قانع چنین می‌توان برداشت کرد که اعضای هیات علمی دانشگاه شیراز معتقدند، ممکن است مقالات با دسترسی آزاد مورد بازخوانی و ویراستاری (Peerreview) قرار نگیرند و در نتیجه کیفیت پایینی داشته باشند (۵). بدیهی است کیفیت پایین مقاله میزان استناد به نویسنده آن را کاهش خواهد داد و به طور مستقیمی بر رتبه علمی نویسندگان آن تاثیر نامطلوبی خواهد داشت.

نتیجه‌گیری

در عصر حاضر، ارتباطات علمی بدون توجه به پارادایم‌های نوظهور از جمله جنبش دسترسی آزاد به اطلاعات علمی با مشکلات جدی از جمله بحران قیمت و بحران اجازه روبه‌رو خواهد بود. لازم است راهبردهای جدیدی برای الحاق جامعه نیازمند اطلاعاتی به مجرهای ارتباط علمی شناسایی و مورد استفاده قرار گیرند.

References

1. Noruzi A. Open access journals and their role in spreading knowledge and scientific progress in Iran. *Rahyaft* 2008; 38(2):21-55. [In Persian]
2. Hasanzadeh M, Hochghan FK. Barriers to open access scientific journal - from the publishers of Iran. *Fasname Ketabdari & Etelearesani* 2010; 13(1):49-51. [In Persian]
3. Tonta Y, Ünal Y, Al U, editors. The research impact of open access journal articles 2007.
4. Suber P. Removing the barriers to research: an introduction to open access for librarians. *College & Research Libraries News* 2003;5(1):89-96
5. Ghane M. A survey of open access barriers to scientific information: Providing an appropriate pattern for scientific communication in Iran. *Grey Journal-Amsterdam* 2006; 2(1):35.
6. Noruzi A. Open Access Journals: A Pathway to Scientific Information in Iran. *Proceedings of the Conference on Electronic Publishing; 2007, Vienna, Austria.*
7. Ouya D, Smart P. Open Access survey of Africa-published journals. *INASP infobrief* 2006;7: 1-9.
8. Stodeh H, Chngiz N, Hashemnia S. Iranian scientists to publish in open access journals and reference-free approach to their. *Health Inf Manage* 2010; 7(1):34-46.
9. Sánchez-Tarragó N, Carlos Fernández-Molina J. The open access movement and Cuban health research work: an author survey. *Health Info Libr J* 2010; 27(1):66-74.
10. Creaser C, Fry J, Greenwood H, Oppenheim C, Probets S, Spezi V, White S. Authors' awareness and attitudes toward open access repositories. *New Review of Academic Librarianship* 2010;16 (S1):145-61.
11. Swan A, Brown S. JISC/OSI journal authors survey report. JISC report; 2004.

Tehran University of Medical Science Faculties' Member's Attitude Toward Open Access to Scientific Article: a Survey Study*

Mohammadhiwa Abdekhoda¹, Moahmmadreza Alibeyk², Fateme Hossini³,
Saman Ravand⁴, Masoud Mohammadi⁵

Original Article

Abstract

Introduction: Open access, a new model of scientific publishing is that readers or their institutions for access upload and copy and distribute articles and their findings do not pay a fee. This study aims to investigate the views of the faculty of Tehran University of Medical Sciences toward Open access to scientific article.

Methods: A descriptive survey method was applied. Faculties' members of Tehran University of Medical Science were population of this study. As sample, 163 faculties' members were selected. Data gathering tool was questionnaires that its validity and reliability was confirmed in literature. Data was collected and analyzed by SPSS software and descriptive statistic methods.

Results: Results showed that more than 50 percent of faculty members believe that open access to scientific articles increase readership of them, increase the quantity and quality of scientific papers and increase citation to them. Other findings showed that the majority of faculty member (about 80 percent) thinks that publishing in open access journal hasn't negative effect on scientific validity of articles and their academic rank.

Conclusion: faculty members of Tehran University of Medical Sciences have a positive attitude toward open access to scientific production. Therefore, open access to scientific publications as one of the channels in scientific communication was enthusiasm by Tehran University of Medical Sciences faculty members.

Keywords: Attitude; Open Access to Information; Journal Article; Faculty; Universities

Received: 21 Jul, 2013

Accepted: 23 Jan, 2014

Citation: Ebrahim Ghuchi N, Rostami F, Najafi A. Evaluation of Education Hospital Libraries in Mazandaran and Babol University of Medical Sciences According to Standards of Hospital Libraries. Health Inf Manage 2015; 11(7):944.

*-This article is resulted from project No130/595 supported by Tehran University of medical Sciences.

1- PhD Student, Health Information Management, Health Management and Economics Research Canter, School of Health Management and Information Sciences, Iran University of Medical Sciences, Tehran, Iran (Corresponding Author) Email:hiwaabdekhoda@gmail.com

2- Lecturer, Medical library and Information Science, Tehran University of Medical Science, Tehran, Iran

3- Lecturer, Biomedical Statistic, Faculty of Health Management and Information Science, Tehran University of Medical Science, Tehran, Iran

4- MSc, Knowledge and Information Science, Islamic Azad University, Tehran, Iran

5- Lecturer, Medical Library and Information Science, Faculty of Medicine, Golestan University of Medical Science, Gorgan, Iran